

ÎNMORMÂNTAREA

Biserica Ortodoxă ne învață că moartea este despărțirea sufletului de trup. Sfânta Scriptură (Biblia) arată că atunci când „omul merge la locașul său de veci”, trupul trebuie „să se întoarcă în pământ cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat” (Ecclesiastul 12;5-7). Bogat sau sărac, rege sau rob, înțelept ori analfabet, toți părăsim această viață într-o zi și ne prezentăm înaintea lui Dumnezeu care ne va judeca, rânduindu-ne răsplata cuvenită. Dar legătura celor morți cu cei vii nu încetează, ci ea se menține prin rugăciune neîncetată pe care Biserica o face pentru sufletele răposaților, păstrând comuniunea de iubire și nădăjduind în învierea tuturor la sfârșitul veacurilor.

Când un creștin a murit, rudele acestuia de multe ori trec prin momente de derută, întrucât apar păreri și tradiții diferite în legătură cu datinile ce înconjoară ceremonia înmormântării. Pentru a evita atât confuziile, dar și superstițiile și datinile fără sens ori care nu au legătură cu credința creștină ortodoxă, am însemnat cele ce urmează, folosind lucrările menționate în bibliografia de la sfârșit, încercând astfel să sprijinim familia decedatului.

Nu ne vom ocupa aici de problemele socio-administrative care angajează alte instituții (oficiul stării civile, medicul specialist în eliberarea documentului de constatare a decesului, administrația cimitirului etc.), ci numai de aspectele în care Biserica și slujitorii săi sunt implicați.

Povăturile au mai mult caracter practic, întrucât nu ne-am propus - și nici nu este cazul - o abordare teologică a morții și ceremonialului înmormântării.

Ce trebuie să facem?

Moartea unuia dintre creștini este, firește, prilej de îndurerare și de întristare. Când se întâmplă decesul, familia trebuie să anunțe preotul parohiei din care decedatul face parte, solicitând slujitorului bisericesc toate informațiile necesare. Preotul este cea mai autorizată persoană la care membrii familiei trebuie să apeleze. Astfel și preotul își ia măsurile cuvenite pentru a împlini cum se cuvine slujbele de pomenire și înmormântare. De la biserică se vor solicita un sfeșnic, lumânări, tămâie, cărbune pentru ars tămâia, toiagul (o lumânare mare de ceară curată în formă de colac), o cruce (de obicei din ceară sau din lemn), o icoană. De asemenea, se fixează cu preotul data și ora înmormântării și orele potrivite pentru slujbele de seară, premergătoare înmormântării (cina sau stâlpii). Clopotarul bisericii, la soroacele cunoscute, va trage clopotul bisericii, „pentru a vesti și celorlalți membri ai parohiei că unul dintre ei a plecat pe calea veșniciei, îndemnându-i să se roage pentru acesta”.

Trupul mortului este spălat (scăldat) cu apă curată, care amintește de apa botezului prin care cel răposat a devenit membru al Bisericii, este stropit cu agheasmă și îmbrăcat apoi cu haine noi și curate (asemenea Mântuitorului nostru Iisus Hristos Care a fost înfășurat într-un giulgiu nou și închipuind veșmântul cel nou al nestrăciunii, cu care vom învia la ziua judecării) și este pus în sicriu, cu privirea spre răsărit (întrucât de acolo va veni Hristos la învierea tuturor).

Pe piept i se pune o icoană sfințită (pentru a arăta că respectivul creștin își dă duhul întru Hristos) și lângă mâinile care stau încrucișate pe piept (dreapta peste stânga, simbolizând rugăciune și iertare), toiagul care se aprinde atunci când preotul slujește. În mâini se pune crucea din ceară sau lemn.

Trupul e acoperit apoi cu o pânză albă, arătând că răposatul se află sub acoperământul lui Hristos.

La căpătâiul mortului se așează sfeșnicul în care rudele și cunoscuții care vin până la înmormântare aprind lumânări, rostind rugăciunea scurtă „Dumnezeu să-l (sau s-o) ierte!”

Atât lumânările care se aprind în sfeșnic ori se țin în mâini de către cei prezenți, în timpul slujbei, ca și toiagul care arde pe pieptul mortului simbolizează candelile aprinse ori lumina faptelor bune cu care creștinul va întâmpina pe Hristos la Judecata de apoi. Lumânarea este și călăuză sufletului pe calea spre veșnicie, risipind întunericul morții și apropiindu-se de Hristos care a spus: „Eu sunt lumina vieții: cel ce-Mi urmează Mie, nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Evanghelia după Ioan 8, 12).

Deasupra ușii de la intrarea în casă se așează o pânză de doliu (de culoare neagră) care rămâne acolo până la pomenirea de 40 de zile.

DE REȚINUT:

- Nu este potrivit și nici îngăduit ca pe icoană ori pe trupul mortului să se așeze bani de către rude și cunoscuți. Cei care doresc să sprijine bănește familia îndoliată pot să o facă punând banii pe o tavă care se poate așeza lângă sicriu ori în altă parte a casei.

- Nu este de nici un folos pentru suflet să se pună în buzunarul hainei mortului bani (motivându-se că „să plătească vămile cu ei”), ac, ață, pieptene, verighetă pe deget, ceas la mână, tăierea sau vopsitul unghiilor, rujatul, fardatul. Toate aceste lucruri îl îngreunează foarte mult pe suflet și nu-i fac decât rău. Banii și lucrurile de valoare pe care vor să le îngroape e mai bine să le dea de pomană. Fardurile, rujatul și celelalte sunt obiceiuri păgânești, pentru care vor suferi și cei ce îl împodobesc pe mort cu astfel de lucruri deoarece fac mare păcat. Din religiile păgâne au pătruns în creștinism unele obiceiuri, fără a avea o logică sau chiar o simplă explicație. În antichitate se puneau morților toate cele necesare vieții, iar la unele triburi se omora soția și se îngropa cu soțul ei. Iisus a venit să schimbe aceste obiceiuri. El a fost pus în groapă învelit într-o pânză mare și una mică - giulgiurile - fără oglindă sau piepten sau alte obiecte, și a înviat. Nu-i împovărați pe morți cu tot felul de obiecte că nu au nevoie de ele. Și nici să nu le puneți bani în buzunare, căci mai de folos este a le face pomeni din acei bani, iar vămile judecății lui Dumnezeu nu se pot plăti cu bani, ci eventual cu faptele bune săvârșite în această viață.

- Rudele apropiate ale decedatului poartă pe reverul hainelor o panglică mică de culoare neagră, numită doliu. De regulă, acest doliu se poartă 40 de zile. În semn de întristare, bărbații nu se bărbieresc până la pomenirea de 40 zile. Hainele de ceremonie ale celorlalți trebuie să evite culorile vii, țipătoare, nepotrivite cu sobrietatea momentului.

- De la moarte până la înmormântare salutăm pe membrii familiei (când mergem la casa celui decedat ori când plecăm de acolo, precum și la biserică, cu ocazia slujbei înmormântării) cu cuvintele „Dumnezeu să-l ierte sau, dacă este femeie, „Dumnezeu s-o ierte!”

Același este salutul cu care ne adresăm și cunoscuților sau străinilor pe care-i găsim adunați lângă trupul răposatului.

Aceste cuvinte de salut înlocuiesc pe cele de bună dimineața, bună ziua, bună seara, la revedere, noapte bună! etc., care nu se folosesc în astfel de momente.

- Nu este obligatoriu ca înmormântarea să aibă loc în a treia zi de la deces, ci se poate și mai devreme. Uneori, mai ales atunci când există riscuri majore ca mortul să miroasă (de exemplu canicula verilor din ultimii ani), chiar se recomandă aceasta.

PRIVEGHERE ȘI STĂLPI (CINĂ)

În zilele de până la înmormântare, preotul este chemat de familie, de regulă, după-amiaza, pentru a săvârși slujba „Stâlpilor” sau cina. Această slujbă este o rugăciune scurtă (numită bisericăște panihidă) pentru sufletul celui răposat, la care se adaugă citirea unor părți din Sfintele Evanghelii.

Pentru aceasta, se pregătesc din vreme cădelnița sau cățuia în care se aprinde cărbune și se pune tămâie, precum și o colivă (de obicei din fructe, cozonac, biscuiți etc.), un pahar cu vin și pe alocuri și mâncare, pe care preotul le va binecuvânta la vreme.

Coliva făcută din grâu fiert, îndulcit cu miere sau zahăr, închipuie însuși trupul mortului, deoarece hrana principală a trupului omenesc e grâul. Ea este totodată o expresie materială a credinței noastre în nemurire și înviere, fiind făcută din boabe de grâu, pe care Domnul Însuși le-a înfățișat ca simboluri ale învierii trupurilor: după cum bobul de grâu, ca să încolțească și să aducă roadă, trebuie să fie îngropat mai întâi în pământ și să putrezească, tot așa și trupul omenesc mai întâi se îngroapă și putrezește, pentru ca să învieze apoi întru nestrăicături (1 Corinteni 15;36). Dulciurile și ingredientele care intră în compoziția colivei reprezintă virtuțile sfinților sau ale răposaților pomeniți, ori dulceața vieții celei veșnice, pe care nădăjduim că a dobândit-o mortul.

În timpul cât preotul săvârșește slujba, arde și toiagul așezat pe pieptul mortului.

DE REȚINUT:

- Unii credincioși pregătesc tămâia cu care se va tămâia decedatul în obiecte improvizate (câni, farfurii, cutii de conserve etc.), ceea ce nu numai că este inestetic și nepractic, dar constituie și o lipsă de respect pentru cel decedat. Pentru a se evita astfel de situații, este indicat să se cumpere de la biserică ori de la magazinele specializate o cățuie (obiect destinat pregătirii tămâiei și tămâierii) sau să se confecționeze un astfel de obiect, cu deosebită grijă, de un meseriaș priceput.

- Nu este potrivit apoi ca, pentru a arde tămâia să se folosească drept „foc” sau „jar” spirt, hârtie, capete de lumânare, ciocani de porumb ori alte materiale inflamabile. Acestea, prin ardere, scot fum și miros neplăcut anihilând mirosul aromat al tămâiei și afectând respirația celor prezenți. Cel mai potrivit este să se procure cărbune special pentru cădelniță și cățuie.

- În timpul slujbei încetează orice altă activitate, iar cei prezenți păstrează liniștea și o atitudine serioasă, rugându-se împreună cu preotul pentru sufletul celui răposat. Nu se vorbește, nu se fac gesturi,

nu se râde. De asemenea, fiind moment de rugăciune, membrii familiei trebuie să-și impună o reținere de a plânge zgomotos ori cu vorbe, pentru a nu perturba rânduiala slujbei. Bocetul este de fapt o manifestare a egoismului, pentru că noi nu plângem atât de mult pe cel mort cât ne plângem pe noi care am rămas fără el. Cei care țin lumânări aprinse în mâini să fie atenți să nu aprindă hainele celor din jur și să aibă grijă să nu curgă ceară pe jos, fie că sunt în casă, la capela mortuară sau în biserică.

- Dacă în ziua respectivă este zi de post, mâncarea trebuie să fie de post, asemenea și alimentele folosite la alcătuirea colivei. Pentru a nu greși, este bine să ne uităm în calendarul bisericesc, întrucât sunt și perioade de dezlegare la anumite mâncăruri de dulce.

- După plecarea preotului este bine, dacă se face priveghere de toată noaptea, să se citească de către credincioșii mai evlavioși, din Sfintele Evanghelii și Psaltirea.

- Nu se fumează, nu se fac glume, nu se râde, nu se spun povești, ci se păstrează o atitudine solemnă.

- Unii credincioși, în situația când decedatul nu s-a spovedit și nu s-a împărtășit sau nu i s-a aprins lumânarea atunci când și-a dat sufletul, solicită preotului ca la ectenie (rugăciunea de pomenire) să adauge „mort nespovedit, neîmpărtășit și fără lumânare”. Într-adevăr, Biserica ne învață că „trecerea cuiva din viață fără spovedanie și fără grijanie (adică ultima împărtășire, înainte de a-și da sufletul) este socotită, pe drept cuvânt, nu numai ca o mare pagubă pentru sufletul celui răposat, ci și un mare păcat pentru cei ai lui, rămași în viață, dacă lucrul s-a petrecut din vina sau nepurtarea lor de grijă”.

Dincolo de aceste situații, în cazul când moartea s-a produs accidental, iar decedatul când era în viață se spovedea și se împărtășea, catehismul ortodox îngăduie ca atunci când se face pomenire sau parastas pentru astfel de morți, numele lor să fie însoțit de arătarea „mort neîmpărtășit și nespovedit”, iar uneori și „fără lumânare”. Nu este însă obligatoriu să se adauge aceste cuvinte pentru ca nu sunt de nici un folos pentru sufletele celor răposați.

RITUALUL ÎNMORMÂNTĂRII

În ziua și la ora stabilite de comun acord cu preotul pentru înmormântare, rudele pregătesc tămâia și oferă preotului și cântărețului câte o lumânare aprinsă.

După slujba ce se oficiază la casa decedatului (ori la capela sau casa mortuară), se organizează procesiunea de înmormântare, care rămâne aceeași până la cimitir.

Convoiul mortuar se aranjează astfel: în frunte merge un credincios cu crucea (care va fi pusă la căpătâiul mortului); urmează cei ce poartă coliva și vinul, pomul cu darurile ce se împart săracilor (simbol al pomului vieții și al morții din care au mâncat Adam și Eva, închipuind raiul în care se dorește a ajunge sufletul mortului), cei cu coroanele (dacă sunt), purtătorii de sfeșnice, cântărețul și preotul, carul mortuar (dricul) cu sicriul, rudele mortului și ceilalți participanți.

Pe drum până la biserică și apoi până la cimitir, se cântă „Sfinte Dumnezeule” funebru de către cor sau credincioși, sub conducerea cântărețului.

Când convoiul ajunge la anumite răspântii de drumuri ori în locurile legate de viața și activitatea decedatului sau în dreptul unei biserici, preotul zice în dreptul sicriului ectenia pentru morți. Numărul de opriri nu este unul prestabilit.

DE REȚINUT:

- Obiceiul de a sparge o cană sau un vas atunci când decedatul este scos din casă pentru înmormântare este păgân și exprimă menținerea unei superstiții care denotă ignoranță.

- Când se scoate mortul din casă, cât și pe tot parcursul drumului până la cimitir, există pe alocuri obiceiul de a se așeza în calea mortului așa numitele „punți”. Ele conțin diferite obiecte: perne, pături, lenjerii de pat, fețe de mese etc.. În rânduiala bisericească nu există nimic referitor la aceste punți și nici la numărul lor. Lucrurile care se pun la aceste punți se pot da de pomană și fără să treacă mortul peste ele. Ele chiar constituie pericol de răsturnare a sicriului cu cel mort atunci când se așează pe pragul încăperii în care a stat mortul, mai ales dacă sunt de exemplu perne. Cei care de-abia reușesc să care sicriul riscă să se împiedice de aceste punți puse pe pragul casei și să răstoarne sicriul. De aceea folosirea lor se poate evita.

- Fanfara la înmormântare este un obicei străin de tradiția ortodoxă, care n-a admis cântarea instrumentală în cult. De multe ori, astfel de formații cântă piese muzicale populare, romante, marșuri, care sunt în total dezacord cu sobrietatea evenimentului înmormântării. Astfel de practici dovedesc lipsa de seriozitate a celor care le solicită și puținul respect ce-l poartă celor decedați. Îndeosebi, în perioadele celor patru mari posturi din an, trebuie evitată cu desăvârșire angajarea unei fanfare la înmormântare.

- În timpul slujbei din biserică se va păstra aceeași atmosferă de liniște și de reculegere.

- Celor prezenți li se împart lumânări aprinse (uneori însoțite de o batistă, o pânză albă sau prosop, precum și un covrig, un măr, un colăcel etc.), de sufletul celui răposat. Cei ce primesc aceste daruri sunt datori să spună „Dumnezeu să-l ierte” sau „Bogdaproste!” (cuvânt slav, încetățenit la noi, dar care în traducere înseamnă tot „Dumnezeu să-l ierte!”). Aceste formule înlocuiesc pe cea obișnuită de „mulțumesc” ori franțuzismul „mersi” care nu se folosesc în asemenea ocazii.

- Unii credincioși atenționează persoanele însărcinate cu oferirea lumânărilor, adesea chiar în timpul slujbei, să nu dea și rudelor apropiate ale celui decedat. Practica aceasta este nefondată. Oferirea și primirea lumânării aprinse reprezintă credința comună în „Lumina - Hristos” care călăuzește sufletul decedatului pe calea veșniciei. Cu atât mai mult, rudele apropiate sunt chemate să se adauge celor ce mărturisesc această credință și să poarte în mâini simbolul „luminii celei neapuse”.

- La sfârșitul slujbei, membrii familiei și ceilalți credincioși sărută icoana aflată pe pieptul mortului, iar cei mai apropiați ca rudenie, mâna ori fața mortului, aceasta reprezentând sărutarea cea mai de pe urmă. Gestul acesta, semnul iertării și al împăcării prin care ne „luăm rămas bun de la cel ce pleacă dintre noi, se face în perfectă ordine și liniște, întrucât ne aflăm în locașul bisericii și nu trebuie perturbată atmosfera slujbei de înmormântare.

- Obiceiul de a arunca bani atunci când se merge cu cortegiul mortuar pe stradă, nu este de nici un folos pentru suflet. Cu acei bani se pot face altele, folositoare pentru suflet.

- Practica de a lipi pe crucea din mâna mortului o monedă este păgână și trebuie părăsită. Cu acest ban se credea că morții plătesc luntrașului Caron trecerea peste Stix (un fluviu) a infernului. A atașa un ban de Sfânta Cruce reprezintă o impietate și perpetuarea unei superstiții pe care orice creștin ortodox autentic nu o poate susține.

- Când preotul citește rugăciunea de dezlegare, unii credincioși, nefiind atenți la sensul cuvintelor, se reped să dezlege panglica cu care sunt legate picioarele mortului. Gestul acesta trebuie evitat, ridicarea piedicii urmând să se petreacă nu în biserică, ci la cimitir, pe marginea gropii. Preotul, de fapt, se roagă astfel: „Dezleagă, Doamne, pe adormitul robul Tău (aici îi spune numele) de păcatul sufletesc și trupesc...”, iar a doua rugăciune: „Și-i iartă lui toate câte a păcătuit cu cuvântul, cu lucrul sau cu gândul, dezlegându-l și de legătura pusă în orice chip asupra lui, cu care el însuși din mânie sau din altă pricină s-a legat pe sine...” Deci, este limpede că preotul nu se roagă pentru dezlegarea piedicii de la picioare, ci pentru dezlegarea păcatelor.

- Coliva, vinul, colacul și capetele se vor aduce în biserică unde rămân pe parcursul slujbei înmormântării. În colivă, colac și în capete se aprind lumânări, arzând tot timpul slujbei.

- Coroanele și pomul rămân la ușa bisericii.

- Bărbații vor intra în locașul sfintei biserici cu capul descoperit.

- La căpătâiul celui decedat se așează unul sau două sfeșnice, în care cei prezenți aprind lumânări.

- La organizarea convoiului funebru se obișnuiește ca, lângă cruce, cineva să poarte fotografia îndoliață a celui decedat sau icoana cu patronul numelui.

- Atunci când se fac opriri pentru a rosti preotul ectenia, unii credincioși desemnați din vreme așează sub carul mortuar ori înaintea acestuia bucăți de pânză albă numite poduri. Ele reprezintă „vămile văzduhului”, peste care trebuie să treacă sufletul celui decedat, în ascensiunea sa spre tronul de judecată al lui Dumnezeu. Tot acum se împart daruri de pomană și bani celor săraci, spre pomenirea celui răposat.

- Dacă vreunul din membrii familiei sau un alt credincios (prieten, coleg de serviciu etc.) dorește să țină un cuvânt la catafalcul celui decedat, trebuie să ia legătura cu preotul slujitor care-i va indica momentul cel mai potrivit pentru aceasta.

- Pentru economia de timp a celor prezenți (unele rude sunt venite de la mari depărtări) și pentru faptul că un cortegiu funerar nu trebuie să fie un prilej de fală ori de paradă, este indicat să se evite plimbările lungi cu acest prilej, alegându-se drumul cel mai scurt spre cimitir.

- Există și o altă înțelegere greșită în legătură cu traseul de parcurs de la casa decedatului la biserică și de acolo la cimitir. Toți știu că cel decedat se duce „pe drumul fără de întoarcere”. Această expresie înseamnă în fapt că mortul nu se mai întoarce, evident, acasă (există chiar o zicală populară - „mortul de la groapă nu se mai întoarce”). Mulți însă consideră că expresia „drumul fără de întoarcere” ar însemna că nu trebuie sub nici un chip să te întorci cu mortul pe același drum. De aici, o serie întregă de complicații, încercându-se itinerarii greoaie, care consumă timpul și supun pe cei îndoliați la parcurgerea pe jos a unor distanțe mari de drum, accentuându-le inutil oboseala. Pentru a evita astfel de situații, cei care se ocupă cu organizarea ceremonialului este bine să se sfătuiască, în prealabil, cu preotul.

- Mai dănuie pe alocuri și superstiția că în prima zi a săptămânii - luni - nu este bine să se facă înmormântare („pentru că e începutul săptămânii și ar muri toți din casă”). Firește că o atare „credință” este falsă și nu trebuie luată în considerare, înmormântarea putând să se facă în orice zi a săptămânii.

LA CIMITIR

După încheierea slujbei prohodului din biserică se pornește, în aceeași procesiune, către cimitir. Pe marginea gropii, preotul rostește ultima ectenie și se cântă „Veșnică pomenire”. Înainte de acoperirea sicriului, cei ce n-au putut să-și ia ultimul rămas bun, pot să o facă acum, sărutând icoana de pe pieptul celui decedat și, după caz, mâna acestuia. Preotul apoi săvârșește tot ritualul de îngropare (varsă untdelemn și vin peste cel decedat, pecetluiește groapa) și binecuvântează coliva și darurile care se împart la cimitir.

DE REȚINUT:

- Icoana de pe pieptul mortului se ia de către rude și se duce acasă, ea folosindu-se, de regulă, și la pomenirea de patruzeci de zile (panaghia). De asemenea - deși nu este obligatoriu - și toiagul poate fi luat acasă și aprins la zilele de pomenire pentru cel decedat.

- Acum se scoate - de către rude - piedica de la picioarele mortului care se lasă în sicriu.

- Florile care au fost puse în sicriu este potrivit să se strângă și, după acoperirea mormântului, să fie așezate deasupra, ele amintind de frumusețea raiului.

- Pomul (ramura de copac) împodobit cu fructe, dulciuri, covrigi etc., care s-a purtat înaintea cortegiului mortuar, se înfîșe la mormânt lângă cruce, după ce a fost golit de bunătațile din el, care se dau de pomană.

- Tot acum se împart, pentru sufletul răposatului, diferite daruri. De preferat ca această milostenie să se îndrepte către străinii nevoiași.

- S-a încetățenit tradiția ca, după astuparea mormântului, să se dea „peste groapă”, de pomană, o plapumă (ori o pătură), perne, o căldare cu apă, o găină vie, o oaie etc. Toate acestea nu au decât o singură semnificație: milostenia pentru sufletul celui răposat care nu trebuie să treacă neapărat de la cel ce dă către cel ce primește peste mormânt, gestul neimplicând nici o rezonanță și neavând nici o încărcătură religioasă.

- Familia și așa încercată de durere nu trebuie să facă excese în ceea ce privește pregătirea de înmormântare. Un astfel de trist eveniment nu trebuie transformat în prilej de fală sau într-o întrecere în a face pregătiri cât mai multe și cât mai scumpe. Trebuie păstrată măsura în tot ceea ce întreprindem, preocupându-ne mai mult de rugăciunea pentru sufletul celui decedat, decât de mese îmbelșugate și daruri costisitoare. Nu coșciugul (sicriul) scump, nici multele coroane sau jerbe ori mâncărurile rafinate și abundente trebuie să preocupe familia, ci rugăciunea profundă de care sufletul decedatului are nevoie, căci se pregătește de întâlnirea cu Dumnezeu.

Cel mai potrivit este, în astfel de situații, să se facă milostenii (adică să se dea de pomană) din alimente și haine creștinilor care trăiesc o viață grea în azilurile de bătrâni, orfanilor, văduvelor, caselor de copii, asociațiilor de handicapați, într-un cuvânt, străinilor care efectiv au nevoie și se bucură de o haină ori de o farfurie cu mâncare.

POMENIREA DUPĂ ÎNMORMÂNTARE

Familia celui decedat cheamă la masă, după înmormântare, pe cei care au luat parte la ceremonie, rude, cunoscuți și, îndeosebi, pe cei care au ajutat la pregătirile de înhumare.

După oficierea slujbei și binecuvântarea ofrandelor de mâncare și băutură, cei prezenți sunt datori să mănânce cu cuviință și cu rugăciune în gând, pentru cel decedat. Nu se vorbește fără rost, nu se fac glume, nu se râde, dar nici nu se mănâncă și nici nu se bea întocmai ca la nuntă. În loc de „noroc!” sau altă urare, atunci când se gustă din pahar, se zice „Dumnezeu să-l ierte!” (sau s-o ierte!), iar când se primește un vas, îmbrăcăminte etc. de pomană, nu se zice mulțumesc, ci „Dumnezeu să primească”.

Obiceiul de a vărsa vin din pahar la pomană trebuie să dispară. Cine varsă vin pe covoare dovedește nu numai că se ține de obiceiuri păgânești, dar este lipsit de buna cuviință, murdărind fără rost covorul ori altceva acasă sau la biserică.

Când cineva pleacă beat de la pomană a păcăuit atât acela, dar și cel care i-a dat băutură peste măsură.

Milostenia cea mai primită este cea făcută celor lipsiți, infirmilor, bolnavilor, bătrânilor neajutorați, celor care nu pot munci, familiilor nevoiașe cu mulți copii, celor abandonați în casele sau leagănele de copii.

Când decedatul face parte dintr-o familie fără posibilități materiale, este potrivit ca rudele să apeleze la preot care le va ajuta din fondurile bisericii și va angaja comitetul parohial, obținând cele necesare din donațiile credincioșilor. Astfel, familia nu se va simți umilită, întrucât a apelat la marea familie a parohiei, iar preotul și credincioșii au posibilitatea de a împlini porunca dragostei creștine care trebuie vădită prin fapte concrete, în astfel de situații.

DE REȚINUT:

- Cei care se întorc de la înmormântare, întrucât urmează să ia parte la masă, sunt așteptați de gazdă cu apă de spălat pe mâini. S-a încetățenit obiceiul ca cei ce se spală să nu se ștergă, pentru că „nu se șterge”. Firește că această practică este lipsită de sens. Ea, probabil, ține de o anumită strategie a familiei care cu greu poate oferi mai multe prosoape de șters atunci când cei poftiți la masă sunt în număr mare.

- Trebuie avut în vedere faptul că, dacă ziua de pomenire cade în post, toate mâncărurile trebuie preparate numai de post. Prin aceasta se dovedește păstrarea credinței autentice, iar pe de altă parte, rugăciunea conjugată cu postul este mai puternică. Se mai aud uneori voci care spun că ar trebui să se facă și mâncare de dulce, pentru că „mortului nu-i plăcea mâncarea de post”. Aceasta este o viziune îngustă asupra relației pe care noi, cei vii, o păstrăm cu cei decedați, prin rugăciune și prin post. Mortul nu mănâncă, nu bea, pentru că sufletul este imaterial, iar „împărăția lui Dumnezeu - spune Hristos - nu este mâncare și băutură”.

Deci, se cuvine a păstra și respecta cu sfințenie rânduiala Bisericii, apelându-se permanent la sfatul competent al preotului.

POMENIRILE DE DUPĂ ÎNMORMÂNTARE

Biserica învață că viața omului nu se sfârșește odată cu moartea trupului. De aceea, creștinii nu-și uită morții după îngroparea lor, ci se preocupă de rugăciuni pentru ei și de pomenirea numelui lor. Soroacele de pomenire individuală a morților în Biserica Ortodoxă sunt următoarele:

- În ziua înmormântării (de obicei a treia zi după moarte), în cinstea Sfintei Treimi și a învierii din morți a Mântuitorului a treia zi.

- La 9 zile după moarte, „ca răposatul să se învrednicească de părtășia cu cele 9 cete îngerești și în amintirea ceasului al 9-lea, când Domnul, înainte de a muri pe cruce, a făgăduit tâlharului raiul pe care ne rugăm să-l moștenească și morții noștri”.

- La 40 de zile (sau șase săptămâni), în amintirea Înălțării la cer a Domnului, care a avut loc la 40 de zile după Înviere, „pentru ca tot așa să se înalțe și sufletul răposatului la cer”.

- La trei, șase și nouă luni, în cinstea Sfintei Treimi.

- La un an, după exemplul creștinilor din vechime care în fiecare an prăznuiau ziua morții martirilor și a sfinților, ca zi de naștere a lor pentru viața de dincolo.

- În fiecare an, până la 7 ani de la moarte, ultima pomenire anuală amintind de cele 7 zile ale creației.

Numărătoarea zilelor începe deci din ziua morții.

DE REȚINUT:

- Spre a nu greși în privința pregătirilor pentru aceste pomeniri, cel mai indicat este să se ia legătura, în prealabil, cu preotul. Acest lucru este necesar întrucât trebuie stabilite, de comun acord, data și ora săvârșirii pomenirii.

- De obicei, soroacele nu se fac în orice zi a săptămânii, ci marțea, joia, cu precădere sâmbăta și pe alocuri duminica.

- După ce s-a făcut pomenirea de 40 de zile pentru cel mort, la celelalte parastase pe care le facem pentru el, se pot trece pe pomelnic și alte persoane decedate. Aceasta nu afectează cu nimic pomenirea celui pentru care s-a făcut parastasul.

- Obiceiul existent pe alocuri, de a face în aceeași zi mai multe dintre pomenile care se fac la soroace, nu este deloc bun. Toate la timpul lor. Motivul principal pentru care unii creștini fac așa, este sărăcia. Dacă totuși este uneori justificat acest motiv, parastasul se poate face la biserică, unde nu este nevoie decât de cele strict necesare, adică: coliva, colacul (capetele) și puțin vin. Înainte de toate, contează ca parastasul să fie săvârșit la vremea cuvenită.

ATENȚIE!

Nu se fac parastase în următoarele zile și perioade din cursul anului:

a) Duminicile de peste an, pentru că duminica, amintind ziua Învierii Domnului, e zi de bucurie, iar nu de întristare. Chiar dacă în unele biserici se fac parastase duminica, cel puțin în duminicile Penticostarului, adică în cele dintre Paști și Rusalii, nu se cuvine nicidecum să se facă parastase, pentru a nu se întuneca bucuria praznicului cel mare al Învierii.

b) În cele douăsprezece zile dintre Nașterea și Botezul Domnului.

c) De la lăsatul secului de carne până la sâmbăta întâi din Postul Mare, sâmbăta Sf. Teodor.

d) Din sâmbăta Floriilor până în Duminica Tomii.

e) La praznicele împărătești sau sărbători mari.

- În timpul Postului Mare, nu se face parastas în zilele de rând (luni, marți, miercuri, joi, vineri), deoarece în aceste zile nu se face Liturghie obișnuită sau deplină, în afară de zilele când cade vreun praznic.

- Este de dorit ca pomenirile să se facă legate de săvârșirea Sfintei Liturghii, aceasta fiind cea mai importantă slujbă de mijlocire pentru cei morți. Dacă nu este posibil de fiecare dată, cel puțin la 40 de zile, la un an și la șapte ani ar fi de dorit ca parastasul să urmeze după Sfânta Liturghie.

- La întocmirea sau scrierea pomelnicului nu este nici nevoie și nici recomandat să se adauge "la pomenirea de nouă zile, 40 de zile, un an, șapte ani etc." Cărțile de cult nu prevăd așa ceva și nici slujitorii nu trebuie să adauge nimic în plus, ca și când ar trebui să atragem atenția Mântuitorului asupra sorocului de care este vorba.

- La pomenirea de 40 de zile, numită pe alocuri slujba de ridicare a Panaghiei, pe lângă celelalte, se pregătesc o icoană și un colac. Din colac preotul va scoate pătucica pe care o va așeza apoi pe icoană și din care va împărți spre gustare rudelor decedatului.

- Referitor la darurile care se dau de pomană, se obișnuiește ca, la 40 de zile și un an, să se dea diferite lucruri și mai ales îmbrăcăminte și încălțăminte, obiecte de uz casnic, dar nu ne oprește nimeni să dăm oricând și orice pentru cel răposat. Există obiceiul îndătinat să se împartă de fiecare dată farfurii cu mâncare, căni sau pahare și linguri sau furculițe: șase, douăsprezece, douăzeci și patru. Rânduielele bisericesti nu prevăd nimic în această privință și fiecare poate da cât crede de cuviință, numărul acestora neavând nici o influență asupra stării sufletești a celui răposat.

- Familia trebuie să aibă grijă ca răposatul să fie pomenit cât mai mult cu putință în cadrul Sfintei Liturghii. De aceea este bine să se dea preotului un pomelnic pentru patruzeci de zile (numit sărindar), ori pentru un an, pe care acesta să-l pomenească la toate Sfintele Liturghii pe care le săvârșește. Pentru a ajuta sufletele celor adormiți, cel mai mult și mai mult putem să facem aceasta plătind pentru ei sărindare (rânduri de câte 40 de parastase cu 40 de Sf. Liturghii) la cât de multe biserici și mănăstiri putem, deoarece Sf. Liturghie este cea mai de folos slujbă atât pentru vii cât și pentru morți. În privința sărindarelor, nu este un număr anume de biserici sau mănăstiri unde trebuie să dam, ci cu cât mai multe, cu atât mai bine. Mai multe detalii despre sărindare găsiți în pagina [„Puterea celor 40 de Liturghii și parastase \(sărindare\)”](#).

- În fiecare din sâmbetele Postului Mare, pentru cei decedați după sărbătoarea Sfintei Învieri din anul precedent, rudele „poartă capetele”, adică fac pomeniri pentru sufletul acestuia, aducând la biserică prescuri (capete), colivă și vin. Preotul, cu acest prilej, săvârșește slujba parastasului.

- Obiceiul, practicat în unele părți de țară, de a se deshuma morții la șapte ani și a se reînsuma cu slujbă specială nu este prevăzut în cărțile de slujbă. Oricum, slujba care se face atunci nu este cea a înmormântării, ci a parastasului.

- În legătură cu aceste zile de pomenire a morților, există grija ca ele să fie respectate cu sfințenie la momentul în care se împlinesc aceste sorocuri. Dacă una din ele cade într-o zi sau perioadă în care, conform rânduielelor bisericesti, nu se fac pomeniri de morți, atunci este bine ca slujba respectivă să se facă mai înainte pentru ca, atunci când vine sorocul respectiv, slujba să fie deja săvârșită. Este deci indicat ca ea să se facă înainte și nu după sorocul de pomenire.

- Pentru toate astfel de pomeniri este nevoie de colivă, colac, vin și lumânări. Celelalte daruri sunt în funcție de posibilitățile celor care fac pomenirea.

- Dacă zilele de pomenire coincid cu pomenirea altor răposăți, este bine ca slujba să se facă în comun și nu separat, căci cu cât rugăciunea are caracter colectiv, cu atât este mai puternică.

- La aceste zile de pomenire individuală a celor răposăți, Biserica a stabilit zilele de pomenire generală a morților și anume:

1. Sâmbăta dinaintea duminicii lăsatului sec de carne sau a Înfricoșatei Judecăți, numită și Moșii de iarnă.

2. Primele 6 sâmbete din Postul Mare. Există pe alocuri obiceiul ca, în a 6-a sâmbătă, adică sâmbăta lui Lazăr, să se facă parastas în cimitir, după care preotul trece pe la fiecare mormânt și-l stropește cu vin.

3. Joi în săptămâna mare (săptămâna dinainte de Sf. Paști); obiceiul de a face parastas în această zi este mai rar întâlnit și bine ar fi să nu se mai țină, deoarece contrazice învățăturile mai vechi despre zilele în care nu se fac parastase.

4. Joia Înălțării Domnului, în special pentru eroi.

5. Sâmbăta dinaintea Pogorării Duhului Sfânt sau Moșii de vară.

6. Paștile blajinilor (în duminica Tomii, luni și marți după Duminica Tomii, aceste zile diferă dintr-un loc în altul), ocazie cu care creștinii pomeneau încă din vechime pe cei adormiți pentru ca și ei să se împărtășească de bucuria Sfintei Învieri.

7. La sărbătoarea Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul (29 august) se obișnuiește, în unele locuri, să se pomenească morții căzuți în războaie, care au luptat cu credință pentru lege și patrie, întocmai ca niște mucenici.

8. Moșii de toamnă (sâmbăta dinaintea sărbătorii Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil).

9. Ajunul Crăciunului (24 ianuarie), obicei existent pe alocuri.

10. Ziua hramului bisericii.

Toate aceste zile de pomenire, individuală sau colectivă, sunt momente de vie și profundă comuniune cu cei răposați. Ele trebuie respectate și cultivate, căci prin aceasta întreținem viu cultul morților și legătura cu pământul sfânt al țării care acoperă osemintele lor.

ALTE RÂNDUIELI ȘI POVĂȚUIRI

- Pentru cei ce au răposat fără lumânare (adică nu li s-a putut aprinde și pune în mână o lumânare când și-au dat sufletul), cu puțin înainte de Sfintele Paști se dă la altar o lumânare mare (numită făclie), adesea împodobită cu o pânză albă ori un prosop, pe care preotul o aprinde de la Paști până la Înălțare, la ceremoniile din sfântul locaș. Unii creștini practică această rânduială în fiecare an, până la pomenirea de șapte ani. Este un obicei bun, folosește sufletului, nu însă așa de mult cum se crede. Trebuie însă să fim atenți să apucăm înainte și să aprindem în sufletul nostru cât suntem în viață lumina lui Hristos, care este învățătura cu poruncile Sale. După moarte poți să dai sufletului o mie de lumânări; dacă nu ai aprinsă făclia din suflet tot la întineric mergi, că numai Domnul Hristos este Lumina lumii. Faptul că cineva a murit fără lumânare este, în ciuda credințelor băbești, nesemnificativ. Cu deosebită semnificație și de mare importanță este pentru cineva să moară spovedit și împărtășit. Aceste două Sfinte Taine ajută mult sufletelor noastre atât în această viață, cât și după moarte.

- Tot legat de sărbătoarea Învierii Domnului, mai există pe alocuri obiceiul ca cei ce au morți fără lumânare, să împartă creștinilor din biserică, lumânări aprinse cu lumina Învierii. Acest obicei nu are nici un temei religios.

- Lumânările folosite la slujbele de înmormântare și de pomenire a morților sunt o jertfă și ca orice ofrandă adusă lui Dumnezeu, trebuie să fie curată. De aceea, creștinii trebuie să evite procurarea și folosirea lumânărilor din comerțul de stat ori de la persoane particulare, întrucât în majoritatea covârșitoare a cazurilor fabricarea lor se face fără a respecta procesul tehnologic conservat de Biserică, folosindu-se deșeuri petrolifere și diverși înlocuitori care prin ardere provoacă fum înecăcios și toxic. În același timp, mulți din cei ce fabrică în clandestinitate lumânări le sunt necredincioși și lucrează în condiții de neglijență și insalubritate. De aceea, amintind și faptul că fabricarea lumânărilor de cult este monopol bisericesc, credincioșii au îndatorirea să folosească numai lumânări de la pangarele parohiale, întrucât sunt produse la atelierele specializate ale Episcopiei, de oameni cu frica lui Dumnezeu și în condiții care le conferă calitatea de dar potrivit pentru jertfă.

- Pentru pruncii morți până la vârsta de șapte ani, pentru diaconi și preoți de mir, precum și pentru arhieriei și călugări, slujba înmormântării este diferită.

- Pentru toți decedații care se înmormântează în Săptămâna Luminaată (între Sfintele Paști și Duminica Tomii), slujba înmormântării se face după o rânduială specială.

- Celor care urmează a fi incinerati (adică li se ard trupurile în crematoriu) nu li se săvârșesc nici slujba înmormântării și nici slujbele de la soroacele de pomenire a celor morți, rânduite de Biserică.

- Celor care s-au sinucis cu bună știință și în integritatea facultăților mintale nu li se săvârșește nici o slujbă și sunt îngropați la marginea cimitirului, într-un loc anume destinat. Există unele tradiții la poporul român în ceea ce privește sinucigașii. Unele tradiții zic că e bine să mergem la înmormântarea lor, a celor

ce și-au luat viața singuri dar nu trebuie să luăm de pomană de la cei care dau pentru ei. Alte tradiții spun că până la 7 ani nu se pot trece nici în pomelnic; după ce au împlinit 7 ani se face slujba înmormântării, cu toata rânduiala cuvenită.

Așa s-a obișnuit în unele zone ale țării noastre și dacă vreun preot încearcă să schimbe acestea, întâmpină mari piedici din partea oamenilor. De ce ar fi necesară schimbarea? Deoarece Sfintele Canoane spun că cei care s-au sinucis se duc la cimitir fără preot; doar acolo la cimitir vine preotul și îi cântă „Sfinte Dumnezeule” când este băgat mortul în groapă. Tot Sfintele Canoane spun să nu li se facă pomeni și nu trebuie să participe nimeni la înmormântarea lor, iar dacă li se dă de pomană să nu primim pomana. Ei nu se trec niciodată pe pomelnic și nu trebuie să li se facă pomenile deoarece ei nu au nici o șansă să mai fie scoși din iad. Așa învață Sfintele Canoane și putem fi mai siguri că în acestea se spune adevărul, și nu în tradiția poporului român.

- Pentru sinucigașii ieșiți din minți se săvârșește slujba Înმormântării pe marginea gropii, după un ritual redus. Nu se trage clopotul și nu se țin cuvântări.

- Crucea de la mormânt care se „ridică”, de regulă după pomenirea de 40 de zile ori la un an de la moarte, înlocuind pe cea de lemn, se sfințește la cimitir de către preot, printr-o slujbă specială. Pentru aceasta se vor pregăti la mormânt un vas cu agheasmă mică, busuioc, lumânări, tămâie, o colivă și puțin vin. Unii credincioși acoperă crucea cu o pânză albă, înainte de a se stropi de către preot cu agheasmă, pânza aceea fiind dată apoi de pomană. Obiceiul este profan și se practică la dezvelirea unor monumente, sculpturi ori plăci comemorative. Așadar, prezența pânzei nu este absolut necesară.

- Mormintele trebuie îngrijite de rudele decedatului în permanență (nu numai la anumite zile de pomenire a morților). În legătură cu aceasta, să luăm aminte că unii creștini se silesc a face din morminte adevărate case ori palate luxoase. Se cheltuiesc bani mulți pentru marmură, pentru feronerie și grilaje de lux, dar se uită milostenia care trebuie să fie grija de căpătâi pentru cei ce gem sub greutatea lespezilor lustruite, sub povara lanțurilor nichelate, încorsetați în adevărate cutii de beton și mozaic. De multe, ori lângă aceste morminte se aliniază altele pline de bălării și de negrija noastră. Creștinește este ca și mormintele vecine, chiar dacă nu aparțin familiei, să ne preocupe curățindu-le de buruieni fiindcă responsabilii lor direcți au uitat de cei morți sau le neglijează cu vinovăție.

Timp de 40 zile, după tradiție, arde la piciorul crucii candela și mormântul se tămâiază (de una din rude ori de o persoană desemnată în acest scop). Numărătoarea celor 40 de zile se începe din ziua morții, nu din ziua îngropării. Se tămâiază în toate zilele la rând. Obiceiul existent pe alocuri de a nu tămâia trei zile după îngropare și apoi nici în duminici și sărbători nu are nici un temei. Tămâierea mormintelor în duminici și sărbători este bine să o facem mai dimineață, așa încât să nu întârziem la slujbă din această cauză.

- La pomenirea de 7 ani nu se dezgropă osemintele, după cum se practică pe alocuri, ci se face doar slujba parastasului. Odihna celor răposați nu trebuie deranjată cu atât mai mult, cu cât preotul, la înmormântare, a însemnat groapa zicând: „se pecetluiește mormântul acesta până la a doua venire a Domnului”.

Pentru alte datini, obiceiuri, tradiții și practici locale (în măsura în care Biserica le acceptă) trebuie să se ia legătura cu preotul de enorie, așa cum am mai spus.

Suntem datori însă, ca niște buni creștini, să facem precum ne-a învățat Biserica noastră ortodoxă, îndepărtând obiceiurile și datinile omenești și îndeplinind, pentru folos sufletesc, povătuirile ei.

Bibliografie selectivă

„Rânduiala Înმormântării și parastasele pentru cei adormiți”, Alexandria, 2000.

Pr. Eugen Drăgoi, „Înmormântarea și pomenirile pentru morți”, Galați, 1997.

Protosinghel Nicodim Măndiță, „Înmormântarea și parastasele”.

Pr. prof. dr. Ene Braniște, „Liturgica specială”, București, 1993.

Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, Galați, 1996.